

terminologije pravnih isprava, Bloch ih koristi kao izvor za društvenu povijest nevezano za sam predmet kojim se bave. *Feudalno društvo* je naravno izuzetno važno za čitatelje zainteresirane za srednji vijek, no ne bi trebalo biti prvo djelo preko kojeg se student susreće s tim razdobljem. Iako je riječ o opsežnom prikazu društva zapadnoeuropskoga feudalizma, bez poznavanja barem osnovnih događajnih odrednica toga razdoblja, čitatelju bi nedostajalo primjerene kontekstualizacije. Rijetko navođenje događajnih ili kronoloških odrednica u djelu korišteno je prvenstveno za kronološko i prostorno određenje izložene argumentacije o društvenom uređenju, uz pretpostavku da je čitatelj upoznat sa širim značajem spomenutih događaja ili razdoblja pojedinog vladara.

— **Marko Fuček** [prof. povijesti/dipl. povjesničar]

Henri Pirenne, *KARLO VELIKI* *I MUHAMED,*

Zagreb: Izvori, 2006., prev. Marija Šveговиć
Majerović, 237 str.

Knjigu *Karlo Veliki i Muhamed* belgijski je povjesničar Henri Pirenne (1862.-1935.) koncipirao 1935. godine na temelju svoga dugogodišnjeg istraživanja o utjecaju, pojavi i ekspanziji islama u Europi srednjeg vijeka. Budući da je bio vrstan povjesničar, velika je historiografska dimenzija ovoga djela i, iako je za razumijevanje potrebno poznavati opću povijest srednjega vijeka, može se iščitati niz detalja koji upotpunjuju sliku srednjovjekovnoga svijeta. Autorova su se istraživanja više temeljila na ekonomiji i privredi tadašnjega svijeta, a manje na političkim događajima koji su ga obilježili. Konstanta je to kod Pirennea, pogotovo u kasnim radovima, te je upravo zbog toga (između ostaloga) bio uzor francuskim povjesničarima Marcu Blochu i Lucienu Febvreu.

Ovo je djelo objavljeno zahvaljujući autorovu sinu Jacquesu Pirenneu koji je uvidio važnost truda i vrijednost napisanoga. Bio je to posljednji rad na kojemu je H. Pirenne radio.¹ Podijelio ga je u dva dijela: *Zapadna Europa prije islama te Islam i Karolinzi*. U prvom su

¹ Henri Pirenne umro je u listopadu 1935. godine u Uccleu, blizu Bruxellesa.

dijelu su sljedeće cjeline: 1. *Nastavljanje mediteranske civilizacije na Zapadu nakon germanskih provala*, 2. *Gospodarska i društvena situacija nakon provala i mediteransko brodarstvo*, 3. *Intelektualni život nakon provala*. Drugi se dio također sastoji od triju cjelina: 1. *Ekspanzija islama na Sredozemlju*, 2. *Karolinški državni udar i papin zaokret*, 3. *Počeci srednjega vijeka*.

Događaji koje je autor opisao predstavljaju značajnu prekretnicu koju doživljava Europa nakon dolaska prvih Arapa u Španjolsku i na europski teritorij uopće 711. godine. Posljedica dolaska u bivše rimske kolonije i vazalne kraljevine na sjeveru Afrike bilo je usporavanje trgovine na Sredozemlju i preuzimanje kontrole na tržištu koje se još oblikovalo. Time je zapravo potaknuto opadanje zapadne civilizacije. Pape jačaju svoju moć, a Crkva sve više zadire u svjetovnost. Latinski je jezik prilagođavan razgovoru što je omogućavalo bolje razumijevanje i prihvaćanje kršćanstva. U razdoblju Merovinga (500.-751.) pa sve do pojave Karla Velikog, Germani su imali vrlo važnu, ako ne i najvažniju ulogu. Naime oni nisu željeli uništiti Carstvo, nego se samo njime okoristiti. Njihov se najveći uspjeh očitovao u preživljavanju u jednoj kompleksnoj uniji izvornih naroda i osvajača. Oni su se brzo romanizirali, a 589. prešli su na katoličanstvo. Germansko je obilježje sve više nestajalo. Gospodarski se život intenzivno razvijao. Iz Afrike i Azije uvozile su se mirodije, vina, svila, papirus, a Europljani su izvozili robove, odjeću, tkanine, drvo za gradnju. Trgovina je centrirana u gradovima, ali ne na tržištima, već samo u lukama. Društveni je život također doživljavao uzlet. Autor navodi kako „novi svijet nije izgubio mediteranski značaj antičkoga svijeta. Na obalama Mediterana usredotočuje se i napaja cijela aktivnost toga svijeta”.²

Drugi dio knjige pod naslovom *Islam i Karolinzi* prikazuje provalu i širenje islama. To je razdoblje značajnih pomjena koje su u knjizi posebno istaknute.

Muslimani se nisu uklopili i asimilirali kao Germani, nego su, dapače, nametnuli svoj sustav, upravu i pravosuđe, ali i jezik. To bi se moglo pripisati njihovu vjerskom identitetu. U manje od dvjesto godina Sredozemlje je postalo muslimansko. Zbog islamske ekspanzije promijenjena je kulturna, etnička i gospodarska slika svijeta.

Za Bizant je Venecija imala izuzetnu važnost. S islamskim je zemljama trgovala osobito slavenskim robovima, a kasnije i kršćanskim koje je zamjenjivala afričkim i bliskoistočnim robovima. Kršćansko je Sredozemlje bilo polarizirano na Zapad i Istok, međusobno odvojeno islamskim zemljama koje su činile svijet za sebe. Nekad najaktivniji dijelovi Carstva sada su postali najsiromašniji, opustošeni i stalno ugroženi.

Prevlast nad Italijom preuzeli su Langobardi kada je Bizant bio pritisnut prijetnjama s istoka i juga. Gubitkom Španjolske

2 Henri Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed* (Zagreb: Izvori, 2006.), 119.

3

4 Henri Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed* (Zagreb: Izvori, 2006.), 195.

izgubljena su bogatstva. Merovinzi su pokušavali sklopiti savez s Crkvom, ali, kako je i sama bila dezorganizirana, nije bilo pomoći. Nakon pada Rima papinstvo polaže vjernost bizantskom caru. No pokretač konačnog raskida između bizantske i rimske crkve bile su ikonoklastičke borbe.³ Smrću Karla Martela na Zapadu na vlast dolazi Pipin koji od Crkve traži da ga prizna kao vladara. Papa je to učinio i time je potaknut raskol. Započeo je uspon Karolinga, a Pipin je, nakon što je oslobodio Italiju od Langobarda, postao zaštitnik Rima. Godine 768. Pipina je naslijedio sin Karlo. Već 774. morao se suočiti s novim napadom Langobarda kojima je na kraju i dao značajan stupanj autonomije. Karolinzi su od tada počeli gravitirati prema sjeveru i zapadu. Na Božić 800. godine Karlo je u Rimu bio okrunjen za cara. Bio je to početak novoga Rimskog Carstva na Zapadu.

Car je bio branitelj Crkve, a njegovo je sjedište postala Sjeverna Europa. Izdizanje Karla na vrhunski položaj na Zapadu, iznad kraljevstava, papinstva i svih ljudi, bilo je u skladu s njegovim težnjama. On je još od početka svoje vladavine prisvajao pravo da daje svoj pristanak na izbor pape koji je pak svojim pristankom omogućio postojanje Carstva. Godine 812. u Aachenu je zaključio mir s Bizantom ustupivši Veneciju i južnu Italiju te je tako pristup moru bio izgubljen, a Carstvo nije postalo mediteranska sila.

Henri Pirenne navodi tri ključna faktora koja su dovela do preokreta: 1. odvajanje Istoka i Zapada, 2. franački kralj postaje strogo kršćanski vođa na Zapadu, 3. gubitak Afrike i Španjolske od islamskih osvajača. Pirenne kaže: „(...) nepobitna je istina da je bez Muhameda neobjašnjiva pojava Karla Velikog. Staro je Rimsko Carstvo postalo u VII. stoljeću ustvari Istočno Carstvo, dok je Karlovo Carstvo Zapadno Carstvo“.⁴ Evidentno je iz tih rečenica kako se Pirenne nadovezuje na svoja ranija pisanja o povijesti Europe i Belgije.

Posljednji dio knjige govori o počecima srednjega vijeka. Autor tvrdi da se gleda iz krive perspektive kada se govori da je Karlo Veliki potaknuo razdoblje gospodarske obnove. Naime prije 8. stoljeća gospodarstvo se nastavljalo na antičko mediteransko, dok nakon toga dolazi do potpunoga prekida s tim gospodarstvom. Budući da je more zatvoreno, trgovina je prekinuta. Nekadašnju dominaciju juga zamijenila je dominacija sjevera. U 9. i 10. stoljeću je Carstvo imalo dva važna gospodarska središta: sjevernu Italiju, zahvaljujući trgovini Venecije, i Nizozemsku, zbog frizijske i skandinavske trgovine. Što se tiče novca, vlada popriličan nered. Zlatnoga novca gotovo i nema, kao ni odredaba za nj. Karlo je bio dovršio monetarnu reformu svoga oca i time postao utemeljiteljem srednjovjekovnoga monetarnog sustava. Pirenne na ekonomiju gleda kao na izvorište ideja i misli, kao na nešto što je pokretačka snaga povijesti. Za njega gospodarske pojave, jednako kao i one društvene, u povijesti predstavljaju anonimne, kolektivne i masovne fenomene. One su lišene zasebnih pojava i stoga

predstavljaju sjajnu materiju za analizu tema kojima Pirenne teži,⁵ i koje se često na prvi pogled čine široke i univerzalističke.

Henri Pirenne na kraju zaključuje da je do 8. st. Europa poprimila nov izgled, a evolucija je završila 800. godine ustrojstvom novoga Carstva koje sankcionira raskol Zapada i Istoka time što Zapadu daje novo Rimsko Carstvo.

Mora se priznati da u supstandardnom izdanju knjige, koje odmah u naslovu čak donosi pogrešno autorovo ime, ipak pronalazimo vrijedno djelo koje nadopunjuje nedavno reprintanu *Povijest Europe*.⁶ Vidljivo je dakako da se radi o djelu koje je izdano posthumno i da autor nije uspio napraviti reviziju napisanih tekstova. No bez obzira na to knjiga nam pruža sjajan uvid u srednjovjekovna zbivanja, vješto ispreplićući ne samo sukob Zapada i Istoka, već i važan element koji nosi islam.

— Maja Horg [povijest]

Marc Bloch: APOLOGIJA HISTORIJE ILI ZANAT POVJESNIČARA,

Zagreb: Srednja Europa, 2008.*

Knjiga *Apologija historije ili zanat povjesničara* (u originalu *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, prvi put objavljena 1949.) djelo je koje, već po svom nimalo skromnom naslovu, upućuje na izvanserijsku tematiku. Radi se o posljednjem djelu Marca Blocha (1886.-1944.), francuskog povjesničara i predvodnika izvorne generacije povjesničara okupljenih oko časopisa *Annales*, koje otkriva metodologiju, ideje, usmjerenja i shvaćanja jednog povjesničara ispred svog vremena. Važnost toga djela može ilustrirati sljedeći primjer: u Njemačkoj se Blochova apologija pojavila izuzetno kasno u prijevodu (pod naslovom *Apologie der Geschichte oder Der Beruf des Historikers*¹), tek 1992.

5 F. L. Ganshof, „Henri Pirenne and Economic History“, *The Economic History Review* 6/2 (1936.), 179–180.

6 Henri Pirenne. *Povijest Europe: od seobe naroda do XVI. Stoljeća* (Split: Marjan tisak, 2005.).

* Ovaj tekst je u izvornom obliku napisan kao esej za kolegij *Suvremena historiografija* kod doc. dr. sc. Zrinke Blažević u akademskoj godini 2008./2009. Zahvaljujem se profesoricu na korisnim komentarima koji su me dodatno potakli da ovaj rad proširim i prilagodim potrebama časopisa.

1 Marc Bloch. *Apologie der Geschichte oder Der Beruf des Historikers* (Stuttgart, 1992.).

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com